

ไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้งป่าตอง

ย

อรุณรัตน์ ย สรรเพ็ชร : นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองภูเก็ต

2539

ย

การเกิดขึ้นของพิธีกรรมไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้ง บ้านโคกขาม ตำบลป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต ตอนแรกเกิดจากความเชื่อใน รูปหนัง ก่อน ดังที่ อุดมย หนูทอง (๒๕๓๓ : ๔๒-๔๓) ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับรูปหนังไว้ว่า รูปหนังตะลุ้งจะมีอำนาจลี้ลับสิงอยู่ โดยเฉพาะรูปหนังที่ใช้ประกอบพิธีกรรมจะขลังมาก ซึ่งได้แก่ย รูปฤๅษีหน้าน้ำ ฤๅษีหน้าไฟ พระราม ทศกัณฐ์ ปราลัย หน้าบท เจาเมือง เทวดา และตัวตลกบางตัว เช่น เณรพอน เปลือย และสีแก่ย รูปเหล่านี้สังเกตได้ง่าย คือ มีผ้าแดงบ้าง ขาวบ้าง ด้ายสายสิญจน์บ้าง พันเอาไว้และบางตัวมีขี้เทียนติดกิ้ง

ย ย ย ย ย ย ย ย ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของรูปหนังไม่ได้มีเฉพาะนายหนังเท่านั้น แต่รวมไปถึงคนในครอบครัวและชาวบ้านโดยทั่วไปด้วย ย จากความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้เกิดพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้งตามมา จุดประสงค์ของการทำพิธีที่สำคัญ คือ เพื่อบูชาครูและเพื่อแสดงความกตัญญูต่อวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วรวมทั้งเป็นการรวมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกลให้มาพบกันและยังเป็นการแก้บนของบรรดาลูกหลานและคนทั่วไปที่นับถือครูหมอนั่งตะลุ้งที่ได้บนบานเอาไว้

ย ย ย ย ย ย ย ย ผลของการไม่ปฏิบัติ มีความเชื่อกันว่าชีวิตและครอบครัวจะไม่สงบสุข มีวิญญาณมาปรากฏให้เห็นอยู่เสมอๆ หรือจะเจ็บป่วยไม่มีสาเหตุ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ถูกของ นั่นเอง

ย

องค์ประกอบของพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้ง

ย พิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้งบ้านโคกขาม ตำบลป่าตอง อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต มีองค์ประกอบของการทำพิธีดังต่อไปนี้

ย ๑. คนทรง ร่างทรง หรือม้าทรง เป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของตัวละครต่างๆ ที่มาร่วมพิธี คนที่เป็นร่างทรงส่วนใหญ่มักเป็นลูกหลานและเครือญาติของผู้จัดพิธีไหว้ครู หรืออาจเป็นผู้ที่มีความเคารพศรัทธาในพิธีไหว้ครู ซึ่งร่างทรงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายรวมทั้งไม่จำกัดจำนวน ทั้งนี้เน้นเอาความเชื่อและความศรัทธาเป็นสำคัญ

ย ๒. ตัวละครที่มาร่วมพิธี การประกอบพิธีต้องมีการเชื้อ (เชิญ) ตัวละคร (รูปหนัง) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ เช่น พระราม พระลักษมณ์ นางสีดานางมณโฑ ฤๅษี ลิงดำ ลิงขาว เทวดา ทศกัณฐ์ พราหมณ์หน้าไฟ พราหมณ์หน้าทอง พราหมณ์ป่า พิเภก มาริศ หนุมาน อินทรชิต สุครีพ ท้าวทศรถ และนันทก เป็นต้น

ย ๓. ระยะเวลาของการทำพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้ง พิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้งจะประกอบพิธีในวันพฤหัสบดีแรกของเดือน ๓ ทุกๆ ๓ ปี ถ้าวัดวันพฤหัสบดีไหนตรงกับวันพระจะไม่ประกอบพิธีก็เลื่อนไปประกอบพฤหัสบดีถัดไป

ย การประกอบพิธีไหว้ครูหมอนั่งตะลุ้งกำหนดให้อยู่ในระยะเวลา ๒ คืน โดยคืนแรก เป็นการเตรียมของใช้เครื่องบูชาสังเวย เช่นสังวรงเพื่อถวายให้ครูหมอนั่งแต่ละตัวที่มาร่วมพิธี

ย พิธีในคืนแรกมีการเชื้อ (เชิญ) ท้าวเวสสุวรรณ ซึ่งถือว่าเป็นหัวหน้าในการควบคุมดูแลงานพิธีให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย การเชื้อ (เชิญ) ท้าวเวสสุวรรณประทับร่างทรงก็เพื่อให้มาตรวจดูความเรียบร้อยของการเตรียมงาน ถ้ามีสิ่งใดขาดตกบกพร่องทำให้ท้าวเวสสุวรรณไม่พอใจจะได้แก้ไขใหม่ให้ถูกต้อง

สำหรับการประกอบพิธีในคืนที่สองจะประกอบพิธีบนโรงหนัง ในคืนแรกจะประกอบพิธีในบ้าน

ย ๔. โรงพิธีหรือโรงครู โรงที่ใช้สำหรับประกอบพิธีไหว้ครูหมอหนังตะลุงมีลักษณะเหมือนกับโรงหนังตะลุงโดยทั่วไปทุกประการกล่าวคือ มีการปลูกเสายกชั้นสูงจากพื้นพอประมาณมีหลังคา มีจอหนัง กล่าวได้ว่าโรงพิธี คือ โรงหนังนั่นเอง ขนาดของโรงพิธีไม่จำกัด ขนาดขึ้นอยู่กับจำนวนของว่างทรง เพราะในคืนแรกจะมีการเล่นหนังตะลุงของนายหนังเพื่อแก้แค้น (แก้บน) และในคืนที่สองเมื่อหนังตะลุงเลิกเล่นแล้วจึงใช้โรงหนังเป็นโรงพิธี โดยยกจอหนังตลบขึ้นไปไว้บนเพดานหลังคาโรง ส่วนพื้นโรงพิธีปูด้วยผ้าขาวไว้สำหรับวางอุปกรณ์ในการประกอบพิธีและเครื่องเซ่นสรวงบูชา เช่น แป้ง น้ำหอม ว่างไว้หน้าว่างทรง เป็นต้น ส่วนผลไม้จะแขวนไว้ตรงกลางโรงพิธี

ย ๕. อุปกรณ์ในการประกอบพิธี คืนที่สองของการประกอบพิธีไหว้ครูหมอหนังตะลุง มีการตั้งภูมิขึ้น ๒ ที่ เป็นการตั้งภูมิที่ประกอบขึ้นมาง่ายๆ โดยยกเสาไม้ขึ้น ๓ เสา ส่วนเครื่องบูชาที่วางไว้ในที่ตั้งภูมิประกอบด้วย ข้าว ยำ แกงปลา ของหวาน ขนม อ้อย ถั่วและงา ของเหล่านี้บรรจุไว้ในกระพุ้งทำด้วยใบมะพร้าว มีธงสีแดงเล็กๆ ปักอยู่รอบๆ กระพุ้ง การตั้งภูมิจะตั้งด้านหน้าทางซ้ายของโรงพิธีห่างจากโรงพิธีพอประมาณ นอกจากการตั้งภูมิแล้ว อุปกรณ์ในการประกอบพิธี ได้แก่ สายสัญญาณ หม้อน้ำมนต์ หมากพลู รูปเทียน ดอกไม้ ทราย ข้าวสาร ไม้เท้า มีดหมอ และผ้าขาว

ย ๖. เครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเซ่นสรวง สำหรับถวายตัวละครที่ประทับว่างทรงบนโรงพิธีประกอบด้วย บายศรี ๙ ชั้น (สำหรับไหว้ครู) บายศรีปากชาม หัวหมู มะพร้าวอ่อน สมุนไพร หนังสือบูต พานดอกไม้ หมากพลู รูปเทียน สุราขาว สุราแดง ดอกไม้ (ยกเว้นดอกกรัก) กระดานชนวน (สำหรับบูชาตัวละครพิเภก) ไชยม (สำหรับบูชาตัวตลกเปลี่ยนสีแก้มและเนรพอน) ด้าย กระจก หวี (สำหรับบูชานางสีดาและนางมณฑา) ผลไม้ต่างๆ ที่มีในฤดูกาล (สำหรับบูชาลิงคาลิงขาว) เช่น แดงไม้ สับปะรด สมัเขียวหวาน เป็นต้น ขนมโค ขนมต้ม ขนมชั้น น้ำ ผัก และแกง ของบูชาเหล่านี้ไม่ได้ถูกกำหนดจำนวนว่าแต่ละอย่างจะมีเท่าใด และเป็นที่น่าสนใจว่าเครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเซ่นสรวงเหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดจากความเชื่อว่าตัวละครในหนังตะลุงแต่ละตัวมีความชอบอะไรเป็นพิเศษ เช่น ลิงคาลิงขาวชอบผลไม้ นางสีดาและนางมณฑาชอบแป้ง น้ำหอม หวีและกระจก ส่วนเปลี่ยนสีแก้มและเนรพอนชอบไข่มุกต้มและสุรา เป็นต้น เครื่องบูชาหรือเครื่องสังเวยเซ่นสรวงจะจัดไว้ข้างหน้าด้านขวาและด้านซ้ายของโรงพิธี โดยแบ่งเป็นฝ่ายพระรามด้านขวาและฝ่ายทศกัณฐ์ด้านซ้าย

ย ๗. เครื่องดนตรี เหมือนกับการแสดงหนังตะลุงโดยทั่วไป ได้แก่ ทับหน้าเดียว ๒ ใบ กลองขนาดเล็กสองหน้า ตั้งตีเพียงหน้าเดียวด้วยไม้ ๒ อัน ฆ้องนั่งหนึ่งองสองเต้า ๑ ชุด ฉิ่งฉับ ๑ คู่ และปี่ชวา ๑ เล่า (ปัจจุบันเลิกใช้เพราะไม่มีผู้เป่าปี่ชวา)

ย สำหรับเพลงที่มีความจำเป็นต้องใช้ในพิธีไหว้ครูหมอหนังตะลุงนั้น สมหมาย ปันพุทธศิลป์และประสิทธิ์ ชินการณ์ (๒๕๓๑ : ๓) กล่าวว่า

ย เพลงเชิญครู สำหรับพิธีในวันไหว้ครูประจำปีโดยเฉพาะนักดนตรีจะใช้เพลงเชิญครู เป็นเพลงโหมโรงคั่นรายการชบวนเพลงต่างๆ ด้วย

ย ๘. เครื่องแต่งตัวของว่างทรง ในอดีตว่างทรงจะไม่มีพิธีพิถันเรื่องเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ปัจจุบันว่างทรงทุกคนทั้งผู้หญิงผู้ชายต้องสวมใส่ชุดขาว ผู้หญิงใส่เสื้อสีขาวนุ่งกางเกงหรือผ้าถุงสีขาว พาดสไบสีขาว ส่วนผู้ชายใส่เสื้อสีขาวและนุ่งกางเกงสีขาว เช่นเดียวกัน

ย

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

ย คืนแรกประกอบพิธีกรรมในบ้าน

๑.ย ย ย ย ผู้ประกอบพิธีกรรมจัดหิ้งบูชาครูเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น

๒.ย ย ย ย ลูกหลานเครือญาติครูหมอหนังตะลุงและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมหนุ่มชู้ตขาว นั่งเป็นแถวพร้อมกันหน้าหิ้งบูชาครู

๓.ย ย ย ย เริ่มประกอบพิธีกรรมด้วยการสวดมนต์ทำวัตรเย็นจนจบ แล้วต่อด้วยการสวดคาถาชินบัญชรจนจบและสวดอิมิณา (กรวดน้ำ)

๔.ย ย ย ย ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมประทับทรงในร่างของฤษีตาไฟ มาเพื่อตรวจพิธีการและเปิดโอกาสให้ลูกหลานซักถามปัญหาและข้อบกพร่องในการจัดพิธี

๕.ย ย ย ย ว่างทรงลา (ออก) พิธีกรรมคืนแรกเสร็จสิ้นเวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น.

ย ย ย ย คืนที่ ๒ ประกอบพิธีบนโรงครู

ย หนังตะลุงเริ่มแสดงเพื่อแก้บน เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. จนกระทั่งถึงเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. หนังตะลุงหยุดแสดงและเริ่มประกอบพิธีกรรม ดังนี้

ย ย ย ย ย ย ๑.ย ย ย ย ผู้ร่วมประกอบพิธีช่วยกันแกะจอหนังตะลุงออกจากโรง แล้วตลบจอขึ้นไปซึ่งบนเพดานหลังคาโรงครู ซึ่งบนโรง ครูมีผลไม้แขวนอยู่หลายชนิด เช่น กล้วย ส้ม องุ่น เป็นต้น

ย ย ย ย ย ย ๒.ย ย ย ย ผู้นำชาวพื้นโรงครูเพื่อวางของเซ่นไหว้บวงสรวง

ย ย ย ย ย ย ๓.ย ย ย ย ผู้ร่วมพิธีเริ่มขนบายศรีใหญ่ ๙ ชั้น (บายศรีไหว้ครู) บายศรีปากชามแจกันดอกไม้ ผลไม้ หัวหมู ๒ หัว (เป็นของ

